

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ
DÖNEMİNE AİT BİR

HAVÂSSU'L- KUR'ÂN

HAZIRLAYAN: NURAY DEMİR ÖZTÜRK

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

© 2025, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 462
Edebiyat: 250

ISBN 978-625-5905-30-7
Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, 2025

Hazırlayan: Nuray Demir Öztürk

Kitap Editörü: Hakan Aydemir

Dizi Editörü: Furkan Öztürk

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Sayfa Basım San. Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 77079)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Havâssu'l-Kur'ân
Hazırlayan: Nuray Demir Öztürk (Dr. Öğr. Üyesi) ; Editör: Hakan Aydemir (Doç. Dr.)
İstanbul : DBY Yayınları, 2025.
293 s. ; 16,0 x 23,5 cm ____ (DBY Yayınları ; No. 462) ____ Dizin var.
ISBN 978-625-5905-30-7
1- Edebiyat 2- Türk Dili 3- Eski Anadolu Türkçesi 4- Havvasu'l-Kur'ân
5- Tercüme

İçindekiler

METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ	9
ÖN SÖZ	11
GİRİŞ	13

BİRİNCİ BÖLÜM

TERCEME-İ HAVÂSSU'L-KUR'ÂN	15
1.1. Nüsha Bilgileri	15
1.2. Muhteva	15

İKİNCİ BÖLÜM

METNİN DİL İNCELEMESİ	23
2.1. İmla Özellikleri	23
2.1.1. Ünlülerin İmlası	23
2.1.1.1. /a/ Ünlüsünün İmlası	23
2.1.1.2. /e/ Ünlüsünün İmlası	24
2.1.1.3. /è/ Ünlüsünün İmlası	24
2.1.1.4. /ı/ ve /i/ Ünlülerinin İmlası	24
2.1.1.5. /u/ ve /ü/ Ünlülerinin İmlası	25
2.1.1.6. /o/ ve /ö/ Ünlülerinin İmlası	26
2.1.2. Ünsüzlerin İmlası	26
2.1.2.1. /ç/ Ünsüzünün İmlası	26
2.1.2.2. /g/ Ünsüzünün İmlası	27
2.1.2.3. /ğ/ Ünsüzünün İmlası	27
2.1.2.4. /p/ Ünsüzünün İmlası	28
2.1.2.5. /s/ Ünsüzünün İmlası	28
2.1.2.6. /t/ Ünsüzünün İmlası	28

2.2. Şeddenin Kullanımı.....	29
2.3. Hemzenin (ء) Kullanımı.....	29
2.4. Metinde Farsça Tamlamaların Gösterilmesi.....	30
2.5. Metinde Yabancı Kökenli Sözcüklerin Farklı Yazımı	30
2.6. Eklerin İmlası.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SES ÖZELLİKLERİ.....	33
3.1 Ünlü Sistemi	33
3.1.1. /ë/ Meselesi.....	33
3.1.2. Ünlü Uyumları.....	35
3.1.2.1. Damak Uyum (Kalınlık-İncelik Uyum).....	35
3.1.2.2. Dudak Uyum.....	35
3.1.3. Sözcük Tabanlarında Görülen Uyumsuzluklar.....	35
3.1.4. Eklerde Görülen Uyumsuzluklar.....	36
3.1.4.1. Yuvarlak Ünlülü Ekler.....	36
3.1.4.2. Düz Ünlülü Ekler.....	38
3.1.5. Ünlü Düşmesi	40
3.1.5.1. Ön Seste Ünlü Düşmesi.....	40
3.1.5.2. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi.....	40
3.1.6. Ünlü Türemesi	41
3.1.7. Ünlü Geçişmesi.....	41
3.2. Ünsüzler.....	41
3.2.1. /b/-p/ Ünsüzleri.....	42
3.2.1.1. Ön Seste /b/-p/ Ünsüzleri.....	42
3.2.1.2. İç Seste ve Son Seste /b/-p/ Ünsüzleri.....	42
3.2.2. /d/-t/ Ünsüzleri.....	42
3.2.2.1. Ön Seste /d/-t/ Ünsüzleri.....	42
3.2.2.2. İç Seste ve Son Seste /d/-t/ Ünsüzleri.....	43
3.2.3. /k/, /k/, /g/, /g/ Ünsüzleri.....	43
3.2.3.1. Ön Seste /k/, /k/, /g/, /g/ Ünsüzleri.....	43
3.2.4. /k>/g/ ve /k>/g/ Ötümlüleşmeleri.....	44
3.2.5. İç Seste /k/ > /h/ Sızıcılaşması.....	44
3.2.6. Dudaklılaşma.....	45
3.2.7. Ünsüz Türemesi.....	45
3.2.7.1. İç Seste /y/ Ünsüzünün Türemesi	45
3.2.8. Zamir /n/'si Kullanımı	45
3.2.9. Ünsüz İkizleşmesi	46
3.2.10. Ünsüz Düşmesi.....	46
3.2.11. Ünsüz Benzeşmesi	46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ.....	47
4.1. İsim Çekimi.....	47
4.1.1. Çokluk Eki.....	47
4.1.2. İyelik Ekleri.....	47
4.1.3. Hâl Ekleri.....	47
4.1.3.1. Yalın Hâl.....	47
4.1.3.2. İlgi Hâli Eki	48
4.1.3.3. Yükleme Hâli Eki	48
4.1.3.4. Yaklaşma Hâli Eki	48
4.1.3.5. Bulunma Hâli Eki	48
4.1.3.6. Ayrılma Hâli Eki	48
4.1.3.7. Eşitlik Hâli Ekleri	48
4.1.3.8. Vasıta Hâli Ekleri	48
4.1.4. Yön Ekleri.....	48
4.1.5. Soru Eki	49
4.1.6. Aitlik Eki.....	49
4.2. Fiil Çekimi	49
4.2.1. Şahıs Ekleri.....	49
4.2.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	49
4.2.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.....	49
4.2.1.3. Emir Kipinde Kullanılan Şahıs Ekleri.....	50
4.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri.....	50
4.2.2.1. Basit Zaman.....	50
4.2.2.1.1. Haber Kipleri	50
4.2.2.1.2. Dilek Kipleri.....	51
4.2.2.2. Birleşik Zaman	52
4.2.3. Fiillerde Olumsuzluk	52
4.2.4. Ek-fiil (Cevher Fiil)	52
i- fiiliyle yapılanlar	52
dur- fiiliyle yapılanlar.....	52
4.2.5. Fiilimsiler.....	52
4.2.5.1. İsim-Fiiller.....	52
4.2.5.2. Sıfat-Fiiller	53
4.2.5.3. Zarf-fiiller	53
4.2.6. Yapım Ekleri.....	53
4.2.6.1. İsimden İsim Yapma Ekleri.....	53
4.2.6.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri.....	54
4.2.6.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri.....	54
4.2.6.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri	55

4.2.7. Birleşik Fiiller	55
4.2.7.1. Tasvir Fiilleri.....	55
4.2.7.2. Tezlik Fiilleri.....	55
4.2.7.3. Süreklilik Fiilleri	55
4.2.7.4. Bir İsim ve Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller.....	55
4.3. Zamirler	56
4.3.1. Kişi Zamirleri.....	56
4.3.2. İşaret Zamirleri.....	56
4.3.3. Dönüşlülük Zamirleri.....	56
4.3.4. Soru Zamirleri.....	56
4.3.5. Belirsizlik Zamirleri.....	56
4.4. Sıfatlar	56
4.4.1. Niteleme Sıfatları.....	57
4.4.2. Belirtme Sıfatları	57
4.4.2.1. İşaret Sıfatları.....	57
4.4.2.2. Sayı Sıfatları.....	57
4.4.2.3. Belirsizlik Sıfatları	57
4.4.2.4. Soru Sıfatları.....	57
4.4.3. Sıfatlarda Karşılaştırma	57
4.5. Zarflar.....	57
4.5.1. Zaman Zarfları	57
4.5.2. Yer Zarfları	57
4.5.3. Miktar Zarfları	58
4.5.4. Hal Zarfları	58
4.6. Edatlar	58
4.7. Bağlaçlar	58

BEŞİNCİ BÖLÜM

METNİN HAZIRLANMASINDA TAKİP EDİLEN USÛL	59
KAYNAKLAR.....	61
TERCEME-İ HAVÂSSU'L-KUR'ÂN	63
METİN.....	63
DİZİN	165
EKLER	281

Ön Söz

Oğuzlar, X. yüzyıldan itibaren Orta Asya'dan çeşitli sebeplerle batıya göç etmişlerdir. Bu göçler uzun yüzyıllara dayalı olarak gerçekleşmiş ve Türk akımları Anadolu coğrafyasını bir Türk yurdu hâline getirmiştir. Oğuzların siyasî hâkimiyetiyle birlikte desteklenen Türk nüfusunun da etkisi ile XII. yüzyılın sonundan itibaren Anadolu sahasında Oğuzlar, kendi lehçelerine dayalı olarak bir edebî dil oluşturmuşlardır. Türkiye Türkçesinin bu ilk tarihî biçimini temsil eden Eski Anadolu Türkçesi sahasında birçok konuda telif ve tercüme eser kaleme alınmıştır. Dinî, ahlaki, tıbbi, edebî vb. konuların tercih edildiği eserlerde sade bir dil kullanılarak halkın ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuştur.

Çalışmamıza konu olan *Tercüme-i Havâssu'l-Ku'rân* da yukarıda bahsedilen özellikler doğrultusunda kaleme alınmış Eski Anadolu Türkçesine ait bir metindir. Mütercimi, yazılış tarihi ve kaynak metni bilinmeyen eser, gösterdiği dil özellikleri yönüyle Anadolu sahasında erken dönem tercüme metinlerinden biri olarak düşünülebilir. Sade bir dille tercüme edilmiş eserde, Kur'ân ayetleri sure sıralaması göz önünde bulundurulmuş ve ilgili ayetlerin birçok konudaki faydasından bahsedilmiştir. Halkın pratik kullanımının göz önünde bulundurulduğu eserde insanların günlük hayatta birçok konuda karşılaştığı sıkıntılar, güçlükler ve bunlara dair çözümler ayetler aracılığı ile verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız giriş, eser hakkında bilgilerin olduğu kısım, metnin dil incelemesi, metin ve söz varlığının gramatikal dizininin yapıldığı kısımlardan oluşmaktadır. Giriş kısmında *Havâssu'l-Kur'ân* hakkında bilgiler verilmiştir, ikinci kısımda eserin nüsha bilgileri ve muhtevassından bahsedilmiştir. Üçüncü kısımda nüshanın imla, ses bilgisi ve şekil bilgisi özellikleri incelenmiş, dördüncü kısımda metnin transkripsiyonuna yer verilmiştir, son kısımda ise metinde geçen sözcüklerin gramatikal dizini yapılmıştır.

Uzun soluklu bir çalışmanın ürünü olan bu eserin bilinen tek nüshasından beni haberdar eden Hocam, Prof. Dr. Sadık Yazar'a teşekkür ederim. Kendisine Eski Anadolu Türkçesine ait bir metin çalışmak istediğimi ifade ettiğimde bu metnin bilgilerini paylaşarak eseri çalışmama vesile oldu. Eserin editörlüğünü kabul eden ve eseri titizlikle inceleyip değerli görüşlerini paylaşan, her daim desteğini gördüğüm kıymetli Hocam Doç. Dr. Hakan Aydemir'e minnettarım. Eserde geçen ayetlerin dizilmesine, anlamlandırılmasına yardımcı olan Doç. Dr. Necmettin Azak'a, çalışma esnasında ulaşmadığım kaynakların teminini sağlayan değerli büyüğüm Mustafa Dil'e, metinde geçen bazı kelimelerin okunmasında ve anlamlandırılmasında fikirlerine başvurduğum Prof. Dr. Sinan Uyğur'a ayrıca teşekkür ederim.

Eserin ortaya çıkmasında ve tamamlanmasında daima beni teşvik eden değerli eşim Uğur Öztürk'e ve çalışmalarımı hazırlarken her daim bana sabır gösteren evlatlarım Ali Nurettin ve Mustafa Cihangir'e teşekkür ederim.

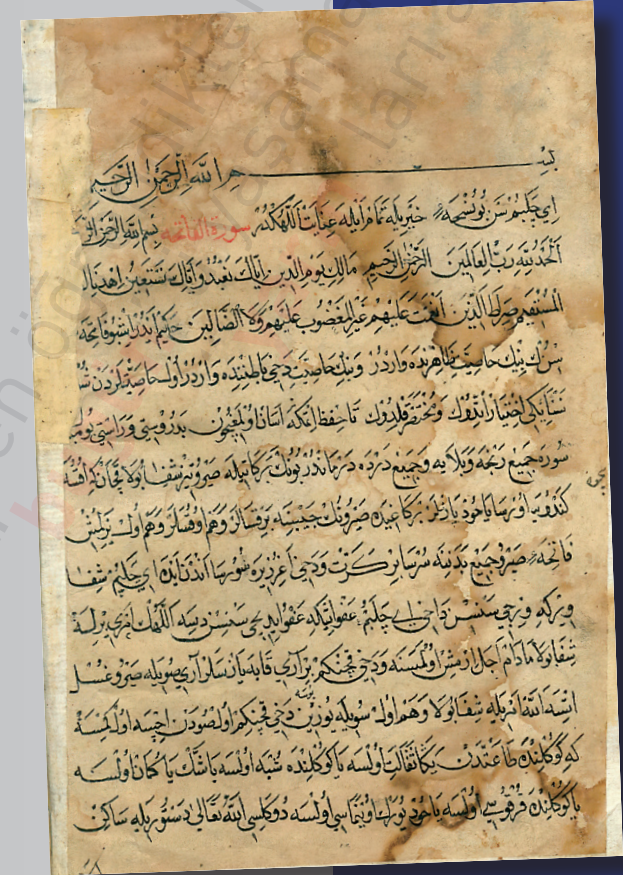
Kaynaklar

- Argunşah, Mustafa. "Harezmi Dönemi Metinlerinde e/i Sorunu", *Dil Araştırmaları*, 6 (2010): 47-60.
- Aydemir, Abdullah. "Fezâilü'l-Kur'ân". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/fezailul-kuran> (31.07.2025).
- Çelebi, İlyas. "Havas İlmi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/havas-ilmi> (31.07.2025).
- Develi, Hayati. "Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Manzum Bir Miracname". *Journal of Turkish Language and Literature* 28 (Eylül 2012): 81-228.
- Doerfer, Gerhard. "Zu inschrifttürkisch ē/e". *Ural-Altische Jahrbücher*, 13 (1994): 108-132.
- Duman, Musa. "Eski Anadolu Türkçesine Ait Bazı Metinlerdeki Dil Uyumuna Aykırı Örnekler Üzerine". *Journal of Turkish Language and Literature* 32 (Eylül 2012): 53-64.
- Duman, Musa. "Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e Meselesine Dair". *İlmi Araştırmalar*, 7 (1999): 65-103.
- Durgun, Öznur. "Bir imla meselesi mi yoksa i > e değişimi mi?: Osmanlı Türkçesi metinlerinde kapalı /ë/ sesi üzerine". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 31 (2022): 468-483.
- Erdem, Mehmet Dursun - Gül, Münteha. "Kapalı e (ë) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi". *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 11 (2006): 111-148.
- Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları, 2013.
- Eroğlu, Muhammed. "Havâssü'l-Kur'ân". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/havassul-kuran> (30.07.2025).
- Gencan, Tahir Nejat. *Dilbilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1979.
- Gülsevin, Gürer - Boz, Erdoğan. *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2022.
- Günay, İlhami. *Bütün Yönleriyle Havâssü'l-Kurân*. Bursa: Emin Yayınları, 2016.
- Hacieminoğlu, M. Necmettin. *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971.
- Karaağaç, Günay. *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.

- Karahan, Leyla. *Erzurumlu Darir Kıssa- i Yusuf= Yusuf u Züleyha*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- Koca, Ayşen- Koca, Ergün. *Uygulamalı Türkiye Türkçesi Şekil Bilgisi*, İstanbul: Kesit Yayınları, 2021.
- Kocaoğlu, Timur. “Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı é / i Meselesi”. *Türk Kültürü*, 483-484 (2003): 266-281.
- Koçyiğit, Hikmet. “Havâssu'l-Kur'ân”. *İslâmî Araştırmalar* 23/2 (2012): 55-72.
- Korkmaz, Zeynep. *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003.
- Korkmaz, Zeynep. *Sadru'd-din Şeyhoğlu, Marzubân-nâme Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*. Ankara: DTCF Yayınları, 1973.
- Mansuroğlu, Mecdut. “Das geschlossene e im karachanidischen Türkisch”. *Ural-Altaische Jahrbücher*, 29 (1957): 215-223.
- Németh, Gyula. “Zur Kenntnis des geschlossenen e im Türkischen”. *KCSA I, Supplement*, (1939): 515-531.
- Özkan, Mustafa. *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995.
- Savran, Hülya. “Korkıt Ata Kitabı'nda Tasvir Fiilleri”. *Akademik Kaynak*, 1/1(2013): 7-25.
- Stachowski, Marek. “A Minimal Probabilistic Development Model of Proto-Turkic E-Type Vowels”. *Folia Orientalia*, 34 (1998): 159- 174.
- Sultanzade, Vügar, “Zamir n'sinin Kaynağı Hakkında”. *Dil Araştırmaları*, 15/15 (2014), 95-104.
- Şahin, Hatice. *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Akçağ Yay. 2018.
- Thomsen Hansen, K. “The closed e in Turkish”. *AO*, XXII (1957): 150-153.
- Tseng, Lan-yab. *Türkiye Türkçesinde Orta Hece Düşmesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları,
- Yavuz, Orhan. “Türkçe'de Kapalı E”. *S.Ü. Fen-Ede. Fak. Edebiyat Dergisi*, 6 (1991): 271-306.
- Yılmaz Ceylan, Emine. “Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü”. *Türk Dilleri Araştırmaları*, Ankara (1991): 151-165.

TERCEME-İ HAVÂSSU'L-KUR'ÂN

METİN

[1b] (1) Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm (2) ey çalabum sen bu nüshayı ḥayr-ıla tamām eyle 'ināyet Allāhuḡdur سورة الفاتحة **Sūretü'l-Fātiḥa** (2-3-4) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (5) sınıḡ bin ḡaşıyyet zāhirinde vardır ve bin ḡaşıyyeti daḡı bātımında vardır ol ḡaşıyyetlerden şu [...] (6) nesneyi-ki ihtiyār ètdüḡ ve muḡtaşar kılduḡ tā hıfz ètmege āsān olmaḡıçun be-dürüstī ve rāstī bu mübārek (7) sūre cemī' rence ve belāya ve cemī' derde dermāndur bunuḡ berekātı-y-ıla şayru tiz şifā bula kaçan ki okusa (8) kendüye ursa yāḡūd yārenler bir kāḡıda şayrunuḡ ceybine bıraksalar ve hem okusalar ve hem ol yazılmış (9) fātiḡayı şayru cemī' bedenine sürse bir kerret ve daḡı aḡırur yēre sürse andan eyde ey çalabum şifā (10) vēr ki vēcici sensin daḡı ey çalabum 'afv èt ki 'afv èdici sensin dēse Allāhuḡ emri birle (11) şifā bula mādām eceli èrmiş olmasa-ne ve daḡı kaçan-kim bir arı kaba yazsalar arı şu-y-ıla şayru ḡusl (12) ètse Allāḡ emri-y-ile şifā bula ve hem ol su-y-ıla yū-zin yusa daḡı kaçan-kim ol şudan içse ol kimse (13) ki ḡöḡlinde tā'atden yaḡa sekāleti olsa yā ḡöḡlinde şūbe olsa yā şek yā ḡümān olsa (14) yā ḡöḡlinde ḡorḡusı olsa yāḡūd yürek oynaması olsa dükelişi Allāhu Te'ālā destūrı-y-ıla sākin

[2a] (1) [...] andan zāyil ola ve daḡı kaçan-kim yazsalar müşk-ile ḡül su-y-ıla bir sırçalanmış kaba (2) [...]dan ḡül su-y-ıla ezseler zihni künd olan ol şudan yedi ḡün içse (3) [...] zāyil ola anda destūrı-y-ıla daḡı her nesne ki işide hıfzında duta daḡı kaçan-kim (4) [...] sā'atde yazsalar bir altundan ḡap içine müşk-ile za'ferānla altun

¹² “Rahmān ve Rahīm Allah'ın ismiyla. Hamd, ālemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. O, Rahmān ve Rahīm'dir. O, hesap ve ceza ḡününün tek sahibidir. Rabbimiz! Sadece sana kulluk eder ve sadece senden yardım isteriz. Bizi dosdoḡru yola eriştir; kendilerine nimet verdiklerinin yoluna. Gazaba uğrayanların ve azıp sapanların yoluna deḡil.” Bakara, 1/1-7.

qalem-le dahı ⁽⁵⁾ [...] ol suyu bir şîşe tıdursalar şol kimesne dilese sultânlar ⁽¹³⁾ üzere girmek ⁽⁶⁾ [...] göñlinde ol kişide qabûllık ve heybetlülük ve muhabbet hâşıl ola Allāhu Te‘ālā celle celāluhu ⁽⁷⁾ [...] ve eger bir sırçalı qaba müşk-ile yazsalar dahı ehl-i takvīm ıstılāhınca ikinci kânûn-ı ⁽⁸⁾ [...] ezseler dahı ol su-y-ıla İsfahānî sürme şahk etskeler her kim ol sürmeden ⁽⁹⁾ çekse nazarı qavî ola dahı gözine cilā vère dahı gözinün şıhhatin saklaya dahı ⁽¹⁰⁾ [...] birisi zâyil ola eger ol tütüya bir ak beñsüz horûs ödün qarışdursalar dahı qara tavuq ⁽¹¹⁾ [...] her ki ol sürmeden sürmelense rûhānî şahşları göre anlar aña hitâb edeler ol ⁽¹²⁾ [...] degül diledügi nesneden hitâb erişüp söyleşeler dahı ol kişinün ol rûhānilerden ne-kim ⁽¹³⁾ [...] varsa revā ola ve eger kimse fâtihayı okumağa mülâzemet etse gece gündüz okusa hidâyet ⁽¹⁴⁾ [...] ve göñlinden gıll u gış ve kir kîn ve hased zâyil ola ve kâhillik ve cemî‘ nefsânî âfetler ⁽¹⁵⁾ zâyil ola Allāhu Te‘ālā destûri birle ve eger bir arı qaba yazsalar dahı ol sudan ağırur qulağa tıdzursalar ⁽¹⁶⁾ Allāhu Te‘ālā destûri birle hış ola ve eger bir arı qaba yazsalar dahı hâliş belesân yağı-y-ıla ezseler

^(12b) ⁽¹⁾ ve dahı ol yağun üzerine yetmiş kerret okusalar andan ol yağı [...] ⁽²⁾ dür-tine ol kimse kim gevdesinde düşhâr yeller olsa dahı meflüc olsa [...] ⁽³⁾ egilse lakvesi olsa dahı arkası ağrısa ol yağdan hasta dürtünse [...] ⁽⁴⁾ ol renclerden emîn ola Allāhu Te‘ālā destûri birle dahı bu sürede ol-qadar ⁽⁵⁾ hisāba gelmez **Süretü'l-Bakara** mâyitân ve şemânün ve sitte âyât eger bu süreyi yaz [...] ⁽⁶⁾ gecesı yatsunun şon vaqtinden şonra za‘ferân-ıla ve gül su-y-ıla ve işbu süreler [...] ⁽⁷⁾ -sine yaza andan-şonra kalanın yaza ⁽⁷⁻⁸⁻⁹⁻¹⁰⁾ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اَلَمْ يَكُنْ لَكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْغَيْْبِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُوْنَ وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَا اُنْزِلَ مِنَ الْكِتَابِ يَرْجُوْنَ وَابِلًا اٰخِرَةً هُمْ يُوقِنُوْنَ اُولٰٓئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ⁽¹⁵⁾ dahı bu âyet-kim ⁽¹⁶⁾ طه ﴿٢٠﴾ كَتٰمِعَصۜۙ ١٩ ﴿١٩﴾ الر ﴿١٨﴾ اَلَمْ ﴿١٧﴾ (11-12-13) ﴿١٦﴾ اَلَمْ اَلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ ﴿١٥﴾

¹³ şahh: ve düşmenler.

¹⁴ şahh: dahı gül yağı-y-ıla ezseler.

¹⁵ “Elif, Lâm, Mîm. Kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan şu yüce kitap, müttakiler için bir yol göstericidir. Onlar gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar. Onlar sana indirilene de senden önce indirilenlere de inanırlar. Ahirete de kesin olarak inanırlar. İşte Rablerinin gösterdiği yolda yürütenler onlardır, kurtuluşa erecek olanlar da yalnızca onlardır.” Bakara, 2/1-5.

¹⁶ “Elif, Lâm, Mîm. Hayy ve kayyûm olan Allah’tan başka ilâh yoktur.” Âl-i İmrân, 3/1-2.

¹⁷ “Elif, Lâm, Mîm.” Âl-i İmrân, 3/1.

¹⁸ “Elif, Lâm, Râ.” Yûnus, 10/1.

¹⁹ “Kâf, Hâ, Yâ. ‘Ayn. Sâd.” Meryem, 19/1.

²⁰ “Tâ. Hâ.” Tâhâ, 20/1.

Dizin

A

ab (F.) su.

ā.+ ıla 27a/1

abanūs; abunūs (F.) abanoz.

ā. 12a/5, 24b/1, 29b/14

abdest (F.) abdest.

ā. 4b/8, 52a/15

ā. ala 18b/8

ā. alup 35a/11

ā. ola 47b/5

ā.+ de 19a/1

ā.+ ile 11b/6

ā.+ in 14b/2

‘acāyip (A.) acayip.

‘a. 9a/1, 19b/8, 23a/7, 24a/8, 30b/7, 32a/7, 33a/5, 36a/2, 36b/1, 36b/11, 40b/2, 41a/13, 41a/7, 42b/15, 50b/5, 53b/1, 56b/14, 57a/8, 63a/1, 64b/16, 68a/15

‘a. göre 3b/7

‘a.+ lardan 45a/16

acıq; açık - (T.) yemek yeme ihtiyacı duymak.

a.- maya 58b/15

a.- mış 68a/2

‘aciz (A.) çaresiz.

‘ā. 32a/11

aç - (T.) açmak.

a.- a 4b/15, 4b/7, 27a/1, 28a/13, 32b/6, 45a/10, 60b/1

a.- ar 15a/9

a.- arken 51b/7

a.- duğı 30b/4

a.- up 33a/1

aç (T.) yemek yemesi gereken.

a. 6b/14, 7a/16, 10b/1, 11a/5, 20b/14, 56a/1, 56a/13, 57b/6, 68b/6

a.+ ıla 19a/3, 29b/11, 64a/3

a.+ la 17a/14, 47b/12, 47b/8, 49b/13, 63b/10

açıl - (T.) açık duruma getirmek.

a.- a 62a/5

a.- maq 43b/12

a.- up 40b/5

a.- ur 65b/2

açlık (T.) aç olma durumu.

a.+ ı 44a/12, 44a/14

ad (T.) isim.

a.+ ıla 50b/8

a.+ ın 3b/4, 6a/10, 6a/14, 6b/1, 6b/2, 7b/15, 13b/13, 16b/5, 23b/2, 24a/7, 25b/15, 27b/13, 40a/14, 41a/6, 41a/7, 48a/14, 64b/15,

67a/1, 67b/14,

a.+ ına 40a/14, 58a/2

a.+ ıyla 20b/4, 51a/5, 51b/10, 68b/1

a.+ lardan 50b/8

‘adâvet (A.) düşmanlık.

‘a. 6b/4

âdem (A.) insan.

â. 4b/12, 6a/16, 27b/14, 39a/14, 41b/15, 42a/8

â.+ de 5b/15, 5b/16

â.+ den 58b/8

â.+ i 18b/6

â.+ üñ 59a/1

âdemî (A.) insanoğlu.

â.+ ler 61a/11, 61a/8

â.+ lerüñ 11b/11

‘âdet (A.) alışkanlık.

‘â. edinmiş 60b/7

âdîna ertesi (F.+T.) cumartesi.

â. 3b/7, 6b/14, 9b/3, 20b/13, 32b/5, 33b/16, 35b/13, 36a/16, 41a/12, 54a/5, 56b/5, 57a/6

â.+ nün 56b/6, 59a/9

adlu (T.) isimli.

a. 12a/2

‘adüv (A.) düşman.

‘a.+ ı 52b/15

âfet (A.) büyük felaket.

â.+ den 12b/3, 12b/4, 24b/10, 25a/1, 34a/5, 37a/16, 40a/1, 45b/13, 59a/8, 63a/11, 63a/6, 63b/13, 68a/13, 69b/10, 69b/4

â.+ inden 24b/1, 24b/2, 29b/14, 30a/6, 42b/5, 60a/15

â.+ ler 2a/14, 4a/4

â.+ lerden 27a/13, 30a/8, 42a/4, 45b/12, 52a/10, 52a/12, 53a/3, 55b/6, 56a/4, 61a/14, 63a/5, 63b/15, 65b/13, 68b/14

â.+ leri 3b/10, 3b/13, 68a/13

â.+ lerinden 29b/13

‘afv (A.) bağışlama.

‘a. edici 1b/10

‘a. et 1b/10

ağ (T.) ağ.

a. 53b/7, 53b/8

a.+ a 53b/9

a.+ ana 21a/9

a.+ ina 53b/6

a.+ ndan 53b/5

ağaç (T.) ağaç.

a. 4a/12, 4a/4, 12a/2, 24b/11, 29a/10, 29a/9, 33b/15, 36a/7, 37b/1, 67b/1

a.+ a 40b/7, 4a/10, 4a/11, 51a/10

a.+ dan 15b/13, 24a/12, 33b/1, 41a/4, 68b/15

a.+ ı 24b/8, 33b/8, 34a/9, 37a/15

a.+ ina 24b/8

a.+ ndan 4a/1, 6a/8, 9a/9, 12a/5, 21a/2, 21b/2, 24b/16, 26a/14, 29b/14, 33b/2, 40a/14, 41a/12, 53a/4, 53b/7, 57a/5, 65b/15, 67a/12

a.+ muñ 5b/14, 62b/16, 6b/4, 8a/4

a.+ lar 4a/12, 4a/8, 10a/6, 11a/13, 24a/11, 24a/13, 26a/16, 33b/10, 34a/4, 40b/13, 40b/5, 41b/6, 43b/12, 43b/13, 43b/14, 48a/14, 50a/1, 50a/4, 56a/8,

a.+ lara 42a/3, 65b/8

a.+ larçündür 40b/6

a.+ larda 10a/6

a.+ lardan 3b/12

a.+ ları 24b/9, 26a/15, 34a/9, 40b/13, 52a/12, 56a/4

a.+ larına 40b/11

a.+ larını 26a/13

a.+ uñ 4a/13, 24b/10

ağaçlu (T.) ağaçlı.

a. 37b/1

ağar - (T.) beyazlaşmak.

a.- miş 27b/13

ağart - (T.) beyazlatmak.

a.- mağı 27b/13

ağır - (T.) ağrımak.

a.- an 5b/16, 6a/1

a.- ur 1b/9, 2a/15, 28b/12, 56a/12, 62b/2,

63a/7

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT BİR HAVÂSSU'L-KUR'ÂN

Kur'ân-ı Kerim'in bazı sözcük, ayet veya surelerinin belli bir düzenle okunduğunda veya yazıldığında kişinin amacına ve niyetine uygun sonuçlar veren etki ve özelliklerinden bahsedilmesi *Havâssü'l-Kur'ân* adı altında değerlendirilmiştir. Çok eski zamanlardan bu yana kaleme alınan Havâs kitaplarında Kur'ân-ı Kerim'den sırasıyla seçilen ayetlerde kişiler için en yaygın tesir alanlarına değinilmiştir. Bu metinlerde sıklıkla sağırılık, zekâ geriliği, veba, nefes darlığı, pelteklik, akıl hastalıkları, baş ağrısı, kolay doğum gibi çeşitli durumlar için tedavi ile şöhret, mutluluk, zengin olmak, zor işleri başarmak, kısmet açmak, şeref ve itibar kazanmak, huzur bulmak gibi birçok konuda kişiye fayda sağlayacağı düşünülen durumlar anlatılmıştır.

Bu çalışma da eski bir *Havâssü'l-Kur'ân* metnine dayanmaktadır. Yazılış tarihi, kim tarafından Arapçadan Türkçeye tercüme edildiği, hangi kaynak metnin kullanıldığı gibi bilgiler eser içinde yer almamaktadır. Ancak gösterdiği dil özellikleri bakımından eserin erken döneme ait bir Eski Anadolu Türkçesi metni olduğu anlaşılmaktadır. Şimdilik tek nüshası bulunan *Havâssü'l-Kur'ân*, ayrıca halk inanışlarına, tıpla alakalı bazı terkiplere ve toplumun ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik unsurlara değinmesiyle dikkat çekmektedir. Böyle bir esere toplum nezdinde ihtiyaç duyulması doğrultusunda tercümesinin gerçekleştirilmesi basit ama faydalı bilgilere yer verilmesi onu sadece dinî özelliklere sahip bir metin olmaktan çıkartarak toplumun çok yönlü kültürel hafızasına ışık tutmasını sağlamaktadır.

Bu kitapta, sıradan kişilerin günlük hayatta karşılarına çıkan birçok zorluğa ayetler vasıta kılınarak çözüm aranmış, kimi zaman Kur'ân'da geçmeyen Türkçe dua ya da terkiplerle metin desteklenmiş; basit ama etkili anlatımlarla halkın dertlerine çözüm yolları sunulmuştur.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

